

Сын есімдер және қиысу

Зат есімнің тегін қалай тануға, сын есімнің қандай жалғау алатынын және қандай сөздерді бірінші жаттау керегін.

Орыс тілінде сын есім сипаттайтын зат есіміне қарай жалғауын ауыстырады — тегіне, санына және септігіне қарай. Зат есімнің тегін танысаңыз, жалғаулар шағын үлгілер тобын ғана ұстанады.

Бірінші қадам: зат есімнің тегі қандай?

Жекеше атау септігінің жалғауы оны ашады — тек бір топты жаттап алу керек.

Жалғауы	Тек	Мысалдар
дауыссыз немесе -й	еркек	дом (үй), музей (мұражай), стол (үстел)
-о немесе -е	орта	окно (терезе), море (теңіз), слово (сөз)
-а немесе -я	әйел	книга (кітап), неделя (апта), машина (көлік)
-ь	екеуінің бірі — сөзбен бірге жаттаңыз	словарь (ер), дверь (әйел), ночь (әйел)

Білуге тұрарлық ерекшелік: -а/-я-мен бітетін сөздермен аталған ерлер бәрібір еркек (папа, дядя, мужчина).

Екінші қадам: сын есімді қиыстырыңыз

Мысалға новый (жаңа) сөзін атау септігінде алайық:

Қашан...	Жалғау	Мысал
зат есім еркекте	-ый	новый дом — жаңа үй
зат есім ортада	-ое	новое окно — жаңа терезе
зат есім әйелде	-ая	новая книга — жаңа кітап
көпше	-ые	новые книги — жаңа кітаптар

Екпіні жалғауға түсетін сын есімдер -ый орнына -ой алады: большой дом, молодой человек. Жұмсақ сын есімдер ы-ны и-ға, о-ны е-ге ауыстырады: синий, синее, синяя, синие.

Толық кесте

Септік	Еркек / орта	Әйел	Көпше
Атау	-ый / -ое	-ая	-ые
Табыс	атау тәрізді немесе ілік тәрізді / -ое	-ую	атау тәрізді немесе ілік тәрізді
Ілік	-ого	-ой	-ых
Барыс	-ому	-ой	-ым

Септік	Еркек / орта	Әйел	Көпше
Көмектес	-ым	-ой	-ыми
Жатыс	-ом	-ой	-ых

Еркек пен көпшенің табыс септігі жанды-жансыздыққа қарай жүреді: жандыда іліктен қарыз алады, жансызда атауда қалады. Әйелде әрқашан -ую.

Бірінші жаттауға тұрарлық сын есімдер

но́вый	жаңа	интерéсный	қызықты
ста́рый	ескі	ску́чный	зеріктіретін
большо́й	үлкен	ва́жный	маңызды
ма́ленький	кішкентай	бы́стрый	жылдам
хоро́ший	жақсы	горя́чий	ыстық
плохо́й	жаман	холо́дный	суық
краси́вый	әдемі	вкусный	дәмді
молодо́й	жас	у́мный	ақылды
дорого́й	қымбат	чи́стый	таза
дешё́вый	арзан	свобо́дный	бос
лёгкий	жеңіл	ру́сский	орыс
тру́дный	қиын	последний	соңғы

Сөйлемдерде

Это новая машина.

Бұл — жаңа көлік. (әйел, атау)

Я читаю интересную книгу.

Мен қызықты кітап оқып отырмын. (әйел, табыс)

Он живёт в большом доме.

Ол үлкен үйде тұрады. (еркек, жатыс)

У меня нет свободного времени.

Менде бос уақыт жоқ. (орта, ілік)

Я говорю с русским другом.

Мен орыс досыммен сөйлесемін. (еркек, көмектес)

Это мои старые друзья.

Бұлар — менің ескі достарым. (көпше, атау)

-ого жалғауы «в» болып оқылады

но́вого «но-ва-ва» болып естіледі, «но-ва-га» емес. -его жалғауы мен его́, сего́дня сөздері де солай. Бұл — орыс жазуы айтылымға сәйкес келмейтін аз жерлердің бірі, және ол әр оқушыны бір рет қағып кетеді.